Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 12ης Ιουνίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας – Οδηγία 92/43/ΕΟΚ – Άρθρο 1, στοιχείο θ′, πρώτο εδάφιο – Κατάσταση διατήρησης ενός είδους – Έννοια – Άρθρο 14 – Διαχειριστικά μέτρα – Λήψη δειγμάτων από τη φύση και εκμετάλλευση που δεν αντιβαίνει προς τη διατήρηση ή την αποκατάσταση ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης του είδους – Άρθρο 1, στοιχείο θ′, δεύτερο εδάφιο – Εκτίμηση του αν η κατάσταση διατήρησης ενός συγκεκριμένου είδους είναι ικανοποιητική – Σωρευτικές προϋποθέσεις – Canis lupus (λύκος) – Κατάταξη του είδους στην κατηγορία "τρωτό" του "Κόκκινου Καταλόγου" της Διεθνούς Ένωσης Προστασίας της Φύσης – Είδος ζώου με πληθυσμό του οποίου η περιοχή φυσικής κατανομής εκτείνεται πέραν του εδάφους ενός κράτους μέλους – Συνεκτίμηση των επαφών με τους πληθυσμούς του ίδιου είδους που βρίσκονται σε γειτονικά κράτη μέλη ή γειτονικές τρίτες χώρες – Άρθρο 2, παράγραφος 3 – Συνεκτίμηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών απαιτήσεων, καθώς και των περιφερειακών και τοπικών ιδιομορφιών»

Στην υπόθεση C-629/23,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Riigikohus (Ανώτατο Δικαστήριο, Εσθονία) με απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 16 Οκτωβρίου 2023, στο πλαίσιο της δίκης

MTÜ Eesti Suurkiskjad

κατά

Keskkonnaamet,

παρισταμένης της:

Keskkonnaagentuur,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. L. Arastey Sahún, πρόεδρο τμήματος, Δ. Γρατσία, E. Regan, J. Passer (εισηγητή) και B. Smulders, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: C. Strömholm, διοικητική υπάλληλος,

* Γλώσσα διαδικασίας: η εσθονική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 6ης Νοεμβρίου 2024,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η MTÜ Eesti Suurkiskjad, εκπροσωπούμενη από τον M. Ellermaa και την E. Lopp,

– η Εσθονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. Kriisa,

– η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις D. Elkan, J. F. Kronborg και C. Maertens,

– η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Posch, την J. Schmoll και τον M. Kopetzki,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την L. Haasbeek, τον C. Hermes, την E. Randvere, τον N. Ruiz García και την K. Toomus,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 12ης Δεκεμβρίου 2024,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 1, στοιχείο θ', του άρθρου 2, παράγραφος 3, και του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ 1992, L 206, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/17/ΕΕ του Συμβουλίου, της 13ης Μαΐου 2013 (ΕΕ 2013, L 158, σ. 193) (στο εξής: οδηγία περί οικοτόπων).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της MTÜ Eesti Suurkiskjad και της Keskkonnaamet (Αρχής Περιβάλλοντος, Εσθονία) με αντικείμενο τη νομιμότητα διοικητικής πράξης σχετικά με τις ποσοστώσεις θήρας του λύκου.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Κατά τη δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας περί οικοτόπων:

«[Εκτιμώντας:] ότι, […], είναι σκόπιμο να προβλεφθεί ένα γενικό σύστημα προστασίας για ορισμένα είδη χλωρίδας και πανίδας· ότι θα πρέπει να προβλεφθούν μέτρα διαχείρισης για ορισμένα είδη, εφόσον αυτό δικαιολογείται από την κατάσταση διατήρησής τους, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης ορισμένων τρόπων σύλληψης ή θανάτωσης, και να προβλεφθεί παράλληλα η δυνατότητα παρεκκλίσεων υπό ορισμένες προϋποθέσεις».

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας περί οικοτόπων ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοούνται ως:

[…]

θ) “κατάσταση διατήρησης ενός είδους”: το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο αναφερόμενο στο άρθρο 2 έδαφος.

Η “κατάσταση της διατήρησης” κρίνεται ως “ικανοποιητική” όταν:

– τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει

και

– η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον

και

– υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα·

[…]».

5 Το άρθρο 2 της οδηγίας περί οικοτόπων προβλέπει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία σκοπό έχει να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η συνθήκη.

2. Τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται σύμφωνα με την παρούσα οδηγία αποσκοπούν στη διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος.

3. Κατά τη λήψη μέτρων σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες.»

6 Το άρθρο 11 της οδηγίας περί οικοτόπων έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την εποπτεία της κατάστασης της διατήρησης των ειδών και των οικοτόπων που αναφέρει το άρθρο 2, λαμβάνοντας υπόψη τους κυρίως τους τύπους φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας και τα είδη προτεραιότητας.»

7 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπισθεί ένα καθεστώς αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο σημείο α) του παραρτήματος IV, στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, που να απαγορεύει:

α) κάθε μορφή σύλληψης ή θανάτωσης, εκ προθέσεως, δειγμάτων αυτών των ειδών λαμβανομένων στη φύση·

β) να παρενοχλούνται εκ προθέσεως τα εν λόγω είδη, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα, τη χειμερία νάρκη και τη μετανάστευση·

γ) την εκ προθέσεως καταστροφή ή τη συλλογή των αυγών στο φυσικό περιβάλλον·

δ) τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης.»

8 Το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη, όταν βάσει της εποπτείας που προβλέπει το άρθρο 11, το κρίνουν αναγκαίο, εκδίδουν μέτρα ώστε τα δείγματα των ειδών της αγρίας πανίδας και χλωρίδας που αναφέρονται στο παράρτημα V, που λαμβάνονται από τη φύση, καθώς και η εκμετάλλευσή τους, να μην αντιβαίνουν προς τη διατήρησή τους σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης.»

9 Το άρθρο 16, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη, υπό τον όρο ότι δεν υπάρχει άλλη αποτελεσματική λύση και ότι η παρέκκλιση δεν παραβλάπτει τη διατήρηση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των πληθυσμών των συγκεκριμένων ειδών στην περιοχή της φυσικής του[ς] κατανομής, μπορούν να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις των άρθρων 12, 13, 14 και 15 στοιχεία α) και β):

α) για να προστατεύσουν την άγρια πανίδα και χλωρίδα και να διατηρήσουν τους φυσικούς οικοτόπους·

β) για να προλάβουν σοβαρές ζημίες, ιδίως των καλλιεργειών, της κτηνοτροφίας, των δασών, των πληθυσμών ιχθύων και των υδάτων και ιδιοκτησιών άλλης μορφής·

γ) για λόγους δημόσιας υγείας και ασφαλείας ή για άλλους επιτακτικούς λόγους προέχοντος δημοσίου συμφέροντος, συμπεριλαμβανομένων τυχόν λόγων κοινωνικού ή οικονομικού χαρακτήρα και ευεργετικών συνεπειών πρωταρχικής σημασίας για το περιβάλλον·

δ) για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς λόγους, για λόγους αποκατάστασης πληθυσμών και επανεισαγωγής των εν λόγω ειδών και για επιχειρήσεις αναπαραγωγής που απαιτούνται για τους σκοπούς αυτούς, συμπεριλαμβανομένης της τεχνητής αναπαραγωγής των φυτών·

ε) για να επιτρέψουν, υπό όρους αυστηρά ελεγχόμενους, την επιλεκτική και ποσοτικά περιορισμένη σύλληψη ή κράτηση περιορισμένου αριθμού, προσδιορισμένου από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, μερικών δειγμάτων των ειδών που αναφέρει το παράρτημα IV.»

10 Το παράρτημα II της οδηγίας περί οικοτόπων, που τιτλοφορείται «Ζωικά και φυτικά είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος των οποίων η διατήρηση επιβάλλει τον καθορισμό ειδικών ζωνών διατήρησης», μνημονεύει μεταξύ των ζωικών αυτών ειδών τον «*Canis lupus* (εκτός του εσθονικού πληθυσμού· […])».

11 Κατά το παράρτημα IV της οδηγίας περί οικοτόπων, που τιτλοφορείται «Ζωικά και φυτικά είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος που απαιτούν αυστηρή προστασία», ο Canis lupus περιλαμβάνεται στα ζωικά αυτά είδη, «εκτός […] των εσθονικών πληθυσμών».

12 Δυνάμει του παραρτήματος V της οδηγίας περί οικοτόπων, που τιτλοφορείται «Ζωικά και φυτικά είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος των οποίων η σύλληψη στη φύση και η εκμετάλλευση υπόκεινται, ενδεχομένως, σε διαχειριστικά μέτρα», αντικείμενο τέτοιων διαχειριστικών μέτρων μπορούν να αποτελέσουν οι εσθονικοί πληθυσμοί του Canis lupus.

Το εσθονικό δίκαιο

Ο νόμος περί προστασίας της φύσης

13 Το άρθρο 1 του Looduskaitseseadus (νόμου περί προστασίας της φύσης, RT I 2004, 38, 258), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί προστασίας της φύσης), έχει ως εξής:

«Σκοπός του παρόντος νόμου είναι:

1) η προστασία της φύσης μέσω της διαφύλαξης της ποικιλομορφίας της και της διασφάλισης ικανοποιητικής κατάστασης των φυσικών οικοτόπων και των ειδών ζώων, φυτών και μυκήτων·

[…]».

14 Το άρθρο 3 του νόμου περί προστασίας της φύσης, το οποίο τιτλοφορείται «Ικανοποιητική κατάσταση οικοτόπου ή είδους», προβλέπει στην παράγραφο 2 τα εξής:

«Η κατάσταση ενός είδους θεωρείται ικανοποιητική εάν η αφθονία του πληθυσμού του δείχνει ότι, μακροπρόθεσμα, θα εξακολουθήσει να είναι ζωτικό στοιχείο του φυσικού οικοτόπου του ή του οικοτόπου αναπαραγωγής του, εάν η περιοχή της φυσικής κατανομής του δεν φθίνει και εάν υπάρχει και θα εξακολουθήσει, κατά πάσα πιθανότητα, να υπάρχει ένας οικότοπος αρκούντως μεγάλης έκτασης ώστε να εξασφαλίζεται η μακροπρόθεσμη διατήρηση του πληθυσμού του.»

15 Το άρθρο 49 του νόμου περί προστασίας της φύσης, που τιτλοφορείται «Σχέδιο δράσης για την προστασία και τη διαχείριση του είδους», ορίζει τα εξής:

«(1) Καταρτίζεται σχέδιο δράσης:

1) για την οργάνωση της διατήρησης είδους που εμπίπτει στην κατηγορία προστασίας I·

2) για τη διασφάλιση της ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης του είδους εάν από τα αποτελέσματα της επιστημονικής απογραφής του προκύπτει ότι αυτή δεν επιτυγχάνεται με τα μέχρι στιγμής ληφθέντα μέτρα ή όταν τούτο επιβάλλεται από διεθνή υποχρέωση·

3) για τη διαχείριση του είδους εάν από τα αποτελέσματα της επιστημονικής απογραφής του προκύπτουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον ή απειλή για πράγματα ή ανθρώπους λόγω της αύξησης της αφθονίας του είδους.

(2) Το σχέδιο δράσης περιέχει:

1) στοιχεία για τη βιολογία, την αφθονία και την κατανομή του είδους·

2) τους όρους για τη διασφάλιση της ικανοποιητικής κατάστασης του απειλούμενου είδους·

3) τους παράγοντες κινδύνου·

4) τον στόχο διατήρησης ή διαχείρισης·

5) τις προτεραιότητες και το χρονοδιάγραμμα των αναγκαίων μέτρων για την επίτευξη της ικανοποιητικής κατάστασης ή για τη διαχείριση του είδους·

6) τον προϋπολογισμό για την οργάνωση της διατήρησης ή της διαχείρισης.

[…]»

Ο νόμος περί θήρας

16 Το άρθρο 21 του Jahiseadus (νόμου περί θήρας, RT I 2013, 2), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί θήρας), το οποίο τιτλοφορείται «Παρακολούθηση των θηραμάτων», προβλέπει στην παράγραφο 4 τα εξής:

«Η υπηρεσία της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου [η Keskkonnaagentuur (Υπηρεσία Περιβάλλοντος, Εσθονία)] καταρτίζει κατ’ έτος έκθεση παρακολούθησης των θηραμάτων. Η έκθεση παρακολούθησης περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

1) περιγραφή της κατάστασης των πληθυσμών των θηραμάτων·

2) τις μεταβολές στην κατάσταση των πληθυσμών των θηραμάτων·

3) πρόβλεψη σχετικά με την κατάσταση των πληθυσμών των θηραμάτων και τους παράγοντες κινδύνου·

4) συστάσεις σχετικά με τις ποσοστώσεις θήρας και τη ρύθμιση της θήρας.»

17 Το άρθρο 22 του νόμου περί θήρας, το οποίο τιτλοφορείται «Ποσοστώσεις θήρας και ρύθμιση της θήρας», ορίζει στην παράγραφο 2 τα εξής:

«Η Αρχή Περιβάλλοντος καθορίζει, κατ’ έτος, τις ποσοστώσεις θήρας για την καφέ αρκούδα, τον λύκο, τον λύγκα και τη γκρίζα φώκια βάσει των εκθέσεων του άρθρου 21, παράγραφος 4, του παρόντος νόμου και της πρότασης του Συμβουλίου Θήρας.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

18 Στις 4 Οκτωβρίου 2012 ο Υπουργός Περιβάλλοντος της Εσθονίας εξέδωσε «Σχέδιο δράσης για την προστασία και τη διαχείριση μεγάλων σαρκοφάγων ζώων [λύκος (Canis lupus), λύγκας (Lynx lynx), καφέ αρκούδα (Ursus arctos)] για την περίοδο 2012 έως 2021» (στο εξής: σχέδιο δράσης για την περίοδο 2012-2021).

19 Το σχέδιο δράσης για την περίοδο 2012-2021 ανέφερε ότι η κατάσταση όλων των πληθυσμών μεγάλων σαρκοφάγων ζώων στην Εσθονία μπορούσε να θεωρηθεί ικανοποιητική και ότι είχε ως σκοπό, μεταξύ άλλων, τη διατήρηση της ικανοποιητικής κατάστασης του πληθυσμού του λύκου τόσο στην Εσθονία όσο και στη Βαλτική. Προς τούτο, το σχέδιο δράσης καθόριζε ως στόχο να διατηρούνται κάθε έτος, πριν την έναρξη της θηρευτικής περιόδου, 15 έως 25 αγέλες λύκων με κουτάβια, ώστε ο συνολικός πληθυσμός του είδους στο εσθονικό έδαφος να είναι περίπου 150 με 250 άτομα. Οι ετήσιοι στόχοι έπρεπε να καθορίζονται εντός των ως άνω ορίων ανάλογα με τα αποτελέσματα της παρακολούθησης και ο πληθυσμός έπρεπε να διατηρείται εντός αυτών μέσω της θήρας. Το σχέδιο δράσης επιδίωκε επίσης τον περιορισμό των ζημιών που προκαλεί ο λύκος, ιδίως προκρίνοντας τη θήρα στις περιοχές όπου το είδος αυτό προκαλεί ζημίες.

20 Κατά το σχέδιο δράσης, ο πληθυσμός του λύκου στη Βαλτική αποτελεί τμήμα του ευρασιατικού πληθυσμού του ζωικού αυτού είδους του οποίου η περιοχή φυσικής κατανομής εκτείνεται στην Εσθονία, στη Λεττονία, στη Λιθουανία, στη Βορειοανατολική Πολωνία, στη Λευκορωσία, στη Βόρεια Ουκρανία και σε ορισμένες ρωσικές περιοχές. Το σχέδιο δράσης γινόταν μνεία του κατά προσέγγιση αριθμού των λύκων που ενδημούσαν το 2008 στη Λεττονία και στη Λιθουανία, καθώς και των λύκων που βρίσκονταν το 2010 στις γειτονικές με την Εσθονία ρωσικές περιοχές. Διευκρινιζόταν επίσης ότι, μολονότι σχέδια προστασίας ή διατήρησης και διαχείρισης του λύκου είχαν εκδοθεί από τη Δημοκρατία της Λεττονίας, τη Δημοκρατία της Φινλανδίας, καθώς και τη Δημοκρατία της Λευκορωσίας και ήταν υπό κατάρτιση από τη Δημοκρατία της Λιθουανίας και τη Δημοκρατία της Πολωνίας, εντούτοις δεν υπήρχαν στη Ρωσία. Στο σχέδιο δράσης για την περίοδο 2012-2021 γινόταν επίσης μνεία της δυνατότητας θήρας του λύκου στα ανωτέρω κράτη μέλη και τρίτες χώρες. Στον τομέα της διεθνούς συνεργασίας, στο σχέδιο δράσης τονιζόταν, μεταξύ άλλων, η συμμετοχή της Δημοκρατίας της Εσθονίας στην ομάδα εργασίας της Διεθνούς Ένωσης Προστασίας της Φύσης (στο εξής: IUCN) καθώς και η ύπαρξη επαφών μεταξύ του εκπροσώπου του εν λόγω κράτους μέλους και των ομολόγων του στη Λεττονία, στη Λιθουανία, στην Πολωνία, στη Φινλανδία, στη Σουηδία, στη Νορβηγία και στη Ρωσία. Το σχέδιο δράσης προέβλεπε επίσης την καθιέρωση τακτικής ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ της Δημοκρατίας της Εσθονίας και της Δημοκρατίας της Λεττονίας όσον αφορά την εξέλιξη του πληθυσμού των μεγάλων σαρκοφάγων ζώων και τις ποσοστώσεις θήρας, καθώς και την ενεργό συμμετοχή της Δημοκρατίας της Εσθονίας σε διεθνή σχέδια οργάνωσης της διατήρησης και της διαχείρισης των μεγάλων σαρκοφάγων ζώων.

21 Με απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2020, η Αρχή Περιβάλλοντος καθόρισε, δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 2, του νόμου περί θήρας, το πρώτο τμήμα της ποσόστωσης για τη θήρα του λύκου κατά τη θηρευτική περίοδο 2020/2021 στην Εσθονία σε 140 δείγματα, κατανεμημένα σε 20 ζώνες διαχείρισης, προκρίνοντας τις κτηνοτροφικές περιοχές και τις περιοχές όπου αυτό το ζωικό είδος είχε προκαλέσει ζημίες.

22 Η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης, η οποία είναι εσθονική ένωση για την προστασία του περιβάλλοντος, άσκησε προσφυγή, ενώπιον του Tallinna Halduskohus (διοικητικού πρωτοδικείου Ταλίν, Εσθονία), με αίτημα την ακύρωση της ως άνω απόφασης. Προς στήριξη της προσφυγής, υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι η κατάσταση διατήρησης του λύκου στην Εσθονία δεν μπορεί να

θεωρηθεί «ικανοποιητική», κατά την έννοια του άρθρου 3 του νόμου περί προστασίας της φύσης, και ότι το γεγονός ότι επετράπη η θήρα 140 λύκων καθιστά ακόμη δυσχερέστερη την επίτευξη του σκοπού της διατήρησης ή αποκατάστασης ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης του συγκεκριμένου είδους.

23 Με απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2021, το Tallinna Halduskohus (διοικητικό πρωτοδικείο Ταλίν) απέρριψε την προσφυγή.

24 Η απορριπτική αυτή απόφαση επικυρώθηκε από το Tallinna Ringkonnakohus (εφετείο Ταλίν, Εσθονία).

25 Το Riigikohus (Ανώτατο Δικαστήριο, Εσθονία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο, έχει επιληφθεί αιτήσεως αναιρέσεως την οποία άσκησε η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης κατά της επικυρωτικής απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου.

26 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, πρώτον, αν, όταν ένα κράτος μέλος λαμβάνει διαχειριστικά μέτρα δυνάμει του άρθρου 14 της οδηγίας περί οικοτόπων, πρέπει, στο πλαίσιο της εξέτασης του ζητήματος αν τα μέτρα αυτά συμβιβάζονται με τον σκοπό διατήρησης ή αποκατάστασης του είδους αυτού σε «ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης», κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο θ′, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας περί οικοτόπων, να λαμβάνεται υπόψη η κατάσταση διατήρησης του πληθυσμού του είδους ο οποίος βρίσκεται στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους ή μπορεί να ληφθεί υπόψη και η κατάσταση διατήρησης του πληθυσμού στο έδαφος άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εν προκειμένω του πληθυσμού του είδους στη Βαλτική.

27 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, ως προς το ζήτημα αυτό, ότι, μολονότι δεν αμφισβητείται ότι η κατάσταση διατήρησης του πληθυσμού του λύκου στη Βαλτική είναι «ικανοποιητική», η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης, στηριζόμενη σε αξιολόγηση της IUCN, υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι τέτοια είναι η κατάσταση διατήρησης του πληθυσμού του λύκου στην Εσθονία.

28 Στο ως άνω πλαίσιο, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, δεύτερον, ότι, εξ όσων γνωρίζει, για τη διατήρηση του επίμαχου πληθυσμού λύκων, δεν υφίσταται καμία μορφή επίσημης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών στο έδαφος των οποίων εκτείνεται η περιοχή φυσικής κατανομής του πληθυσμού αυτού, αλλά υπάρχει μόνον άτυπη επικοινωνία μεταξύ των επιστημόνων.

29 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των αποφάσεων της 14ης Ιουνίου 2007, Επιτροπή κατά Φινλανδίας (C-342/05, EU:C:2007:341), και της 23ης Απριλίου 2020, Επιτροπή κατά Φινλανδίας (Εαρινή θήρα της αρσενικής πουπουλόπαπιας) (C-217/19, EU:C:2020:291), ο πληθυσμός ενός είδους που έχει καταταγεί, όσον αφορά ένα κράτος μέλος, στην κατηγορία «τρωτό» του «Κόκκινου Καταλόγου» των απειλούμενων ειδών της IUCN (στο εξής: κόκκινος κατάλογος της IUCN) μπορεί να θεωρηθεί ότι βρίσκεται σε «ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης», κατά την έννοια της οδηγίας περί οικοτόπων. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, ως προς το ζήτημα αυτό, ότι, στο σχέδιο δράσης που καταρτίστηκε για την περίοδο 2022-2031, σε συνέχεια του σχεδίου δράσης για την περίοδο 2012-2021, ο πληθυσμός του λύκου στη Βαλτική θεωρείται ότι ανήκει στην κατηγορία «χαμηλού κινδύνου» (LC) του κόκκινου καταλόγου της IUCN, ενώ ο πληθυσμός του είδους αυτού στην Εσθονία χαρακτηρίζεται ως «τρωτός» (VU), και θα έπρεπε μάλιστα να θεωρηθεί ως «κινδυνεύ[ω]ν» (EN) αν δεν λαμβάνονταν υπόψη οι γειτονικοί πληθυσμοί.

30 Τέλος, τέταρτον, το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι, στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, πάγια θέση της Αρχής Περιβάλλοντος και της Υπηρεσίας Περιβάλλοντος είναι ότι η αύξηση του αριθμού των λύκων θα προκαλέσει μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές εντάσεις. Ειδικότερα, ένα από τα κύρια επιχειρήματα που προβάλλονται προς δικαιολόγηση του γεγονότος ότι επιτράπηκε η θήρα του λύκου είναι η ανάγκη περιορισμού των ζημιών που προκαλεί το ζωικό αυτό είδος, ιδίως στα ζώα εκτροφής.

31 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Riigikohus (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων την έννοια ότι, κατά τη θέσπιση των μέτρων που προβλέπει η διάταξη αυτή, πρέπει να εξασφαλίζεται ικανοποιητική κατάσταση διατηρήσεως κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο θ′, για τον τοπικό πληθυσμό ορισμένου είδους σε συγκεκριμένο κράτος μέλος ή μπορεί να ληφθεί υπόψη η κατάσταση διατηρήσεως του συνολικού πληθυσμού στο έδαφος των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

2) Εάν επιτρέπεται να λαμβάνεται υπόψη η κατάσταση διατηρήσεως του συνολικού πληθυσμού στο έδαφος των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει η οδηγία περί οικοτόπων την έννοια ότι προϋποθέτει επίσημη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών στα οποία εκτείνεται η περιοχή κατανομής του πληθυσμού προκειμένου να διατηρηθεί ο πληθυσμός αυτός ή αρκεί το κράτος μέλος που θεσπίζει τα κατά το άρθρο 14 της οδηγίας περί οικοτόπων μέτρα να εξετάσει την κατάσταση του πληθυσμού του είδους στα λοιπά ενδιαφερόμενα κράτη μέλη ή να καθορίσει τις σχετικές προϋποθέσεις στο πλαίσιο εθνικού σχεδίου διαχειρίσεως;

3) Έχει το άρθρο 1, στοιχείο θ′, της οδηγίας περί οικοτόπων την έννοια ότι η κατάσταση διατηρήσεως του τοπικού πληθυσμού ορισμένου είδους που έχει καταταγεί ως «τρωτό» [VU (vulnerable)] [στον κόκκινο κατάλογο της IUCN] μπορεί να είναι ικανοποιητική κατά την έννοια της οδηγίας περί οικοτόπων;

4) Έχει το άρθρο 1, στοιχείο θ′, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 3, της οδηγίας περί οικοτόπων την έννοια ότι, για τη διαπίστωση της ικανοποιητικής κατάστασης διατηρήσεως ορισμένου είδους, μπορούν να λαμβάνονται υπόψη και οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και οι περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί των τριών πρώτων προδικαστικών ερωτημάτων

32 Με τα τρία πρώτα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν, κατά το άρθρο 1, στοιχείο θ′, της οδηγίας περί οικοτόπων, ορθώς ερμηνευόμενο, η κατάταξη του πληθυσμού ενός ζωικού είδους ο οποίος βρίσκεται στο έδαφος ενός κράτους μέλους στην κατηγορία «τρωτό[ς]» του κόκκινου καταλόγου της IUCN αποκλείει τον χαρακτηρισμό της κατάστασης διατήρησης του είδους αυτού στο συγκεκριμένο κράτος μέλος ως «ικανοποιητικής» κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 1, στοιχείο θ′, της οδηγίας περί οικοτόπων έχει την έννοια ότι η λήψη από κράτος μέλος διαχειριστικών μέτρων δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας συνεπάγεται την υποχρέωσή του να διασφαλίσει ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης του πληθυσμού του είδους αυτού στο έδαφός

του ή αν το κράτος μέλος αυτό μπορεί να συνεκτιμήσει την κατάσταση διατήρησης ολόκληρου του πληθυσμού του οποίου η περιοχή φυσικής κατανομής εκτείνεται πέραν του εδάφους του και, αν ναι, σε ποιο βαθμό και υπό ποιες προϋποθέσεις.

33 Υπενθυμίζεται ευθύς εξ αρχής ότι, βάσει του άρθρου 12, σε συνδυασμό με το παράρτημα IV, στοιχείο α′, της οδηγίας περί οικοτόπων, ο λύκος εμπίπτει στα είδη «κοινοτικού ενδιαφέροντος» των οποίων πρέπει να διασφαλίζεται «αυστηρή προστασία», κατά την έννοια του ίδιου άρθρου.

34 Εντούτοις, το παράρτημα IV, στοιχείο α′, εξαιρεί από την αυστηρή αυτή προστασία, μεταξύ άλλων, τους πληθυσμούς του λύκου που βρίσκονται στην Εσθονία.

35 Ως εκ τούτου, οι πληθυσμοί αυτοί περιλαμβάνονται στο παράρτημα V, στοιχείο α′, της οδηγίας περί οικοτόπων ως ζωικό είδος κοινοτικού ενδιαφέροντος του οποίου η σύλληψη στη φύση και η εκμετάλλευση υπόκεινται, ενδεχομένως, σε διαχειριστικά μέτρα και, ως εκ τούτου, εμπίπτουν στο άρθρο 14 της οδηγίας περί οικοτόπων.

36 Όσον αφορά τα διαχειριστικά μέτρα στα οποία υπόκεινται ενδεχομένως τα είδη του παραρτήματος V της οδηγίας περί οικοτόπων, επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας, «[τ]α κράτη μέλη, όταν βάσει της εποπτείας που προβλέπει το άρθρο 11, το κρίνουν αναγκαίο, εκδίδουν μέτρα ώστε τα δείγματα των ειδών της αγρίας πανίδας και χλωρίδας που αναφέρονται στο παράρτημα V, που λαμβάνονται από τη φύση, καθώς και η εκμετάλλευσή τους, να μην αντιβαίνουν προς τη διατήρησή τους σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης».

37 Από το ίδιο το γράμμα της ανωτέρω διάταξης προκύπτει ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως για τον προσδιορισμό της ανάγκης λήψεως μέτρων κατ’ εφαρμογήν της συγκεκριμένης διάταξης, προκειμένου να περιοριστεί η εκμετάλλευση των ειδών του παραρτήματος V της οδηγίας περί οικοτόπων (απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 53).

38 Εντούτοις, το εν λόγω περιθώριο εκτιμήσεως οριοθετείται από την υποχρέωση των κρατών μελών να μεριμνούν ώστε η λήψη δειγμάτων ενός είδους από τη φύση καθώς και η εκμετάλλευσή τους να μην αντιβαίνουν προς τη διατήρηση του είδους σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης (πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 55).

39 Πράγματι, υπενθυμίζεται ότι τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται από κράτος μέλος βάσει της οδηγίας περί οικοτόπων πρέπει να αποσκοπούν, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας, στη διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των ζωικών ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος (απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 56).

40 Επιπλέον, όπως προκύπτει από τη δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας περί οικοτόπων, ο νομοθέτης της Ένωσης έκρινε σκόπιμο να προβλεφθεί ένα γενικό σύστημα προστασίας για ορισμένα είδη χλωρίδας και πανίδας, ομοίως δε και μέτρα διαχείρισης για ορισμένα είδη, «εφόσον αυτό δικαιολογείται από την κατάσταση διατήρησής τους», συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης ορισμένων τρόπων σύλληψης ή θανάτωσης, και να προβλεφθεί παράλληλα η δυνατότητα παρεκκλίσεων υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, όπως προκύπτει από τη φράση «εφόσον αυτό δικαιολογείται από την κατάσταση

διατήρησής τους», η λήψη τέτοιων μέτρων πρέπει να δικαιολογείται από την ανάγκη της διατήρησης ή της αποκατάστασης σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης του οικείου είδους (απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 57).

41 Εξάλλου, όταν ένα ζωικό είδος βρίσκεται σε μη ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα, κατά την έννοια του άρθρου 14 της οδηγίας, για τη βελτίωση της κατάστασης διατήρησης του είδους προκειμένου ο οικείος πληθυσμός να περιέλθει στο μέλλον και μακροπρόθεσμα σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης (πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 69).

42 Τέλος, η εκτίμηση σχετικά με την κατάσταση διατήρησης ενός είδους και με την σκοπιμότητα λήψεως μέτρων βάσει του άρθρου 14 της οδηγίας περί οικοτόπων πρέπει να διενεργείται λαμβανομένων υπόψη, ιδίως, των πλέον πρόσφατων επιστημονικών δεδομένων τα οποία προκύπτουν από την εποπτεία για την οποία κάνει λόγο το άρθρο 11 της οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 65). Ως προς το ζήτημα αυτό, βάσει της αρχής της προφύλαξης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 191, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, αν κατόπιν της εξέτασης των βέλτιστων διαθέσιμων επιστημονικών δεδομένων εξακολουθεί να υφίσταται αβεβαιότητα ως προς το αν η εκμετάλλευση ενός είδους κοινοτικού ενδιαφέροντος δεν αντιβαίνει προς τη διατήρηση του είδους αυτού σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος οφείλει να μην επιτρέψει μια τέτοια εκμετάλλευση (απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 72 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

43 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως και τη δικογραφία ενώπιον του Δικαστηρίου, στο σχέδιο δράσης για την περίοδο 2012-2021, η κατάσταση διατήρησης του λύκου στην Εσθονία θεωρούνταν ικανοποιητική. Στο πλαίσιο αυτό, συνεκτιμήθηκαν μεταξύ άλλων στοιχεία σχετικά με τα γειτονικά κράτη μέλη και τρίτες χώρες που μνημονεύονται στη σκέψη 20 της παρούσας απόφασης.

44 Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι, στο μεταγενέστερο σχέδιο δράσης που καταρτίστηκε για την περίοδο 2022-2031, ο πληθυσμός του λύκου στην Εσθονία κατατάσσεται στην κατηγορία «τρωτό[ς]» του κόκκινου καταλόγου της IUCN, ήτοι, σύμφωνα με τον ορισμό που περιλαμβάνεται στις κατευθυντήριες γραμμές για τη χρήση των κατηγοριών και των κριτηρίων του κόκκινου καταλόγου της IUCN, «διατρέχει υψηλό κίνδυνο εξαφάνισης στη φύση».

45 Ως προς το ζήτημα αυτό, υπενθυμίζεται, αφενός, ότι ως «κατάσταση διατήρησης ενός είδους» νοείται, κατά το άρθρο 1, στοιχείο θ΄, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας περί οικοτόπων, το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο έδαφος που προσδιορίζεται στο άρθρο 2 της οδηγίας.

46 Αφετέρου, επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 1, στοιχείο θ΄, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας περί οικοτόπων, η κατάσταση της διατήρησης ενός είδους κρίνεται ως «ικανοποιητική» εφόσον συντρέχουν τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις. Πρώτον, τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους πρέπει να δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει. Δεύτερον, η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον. Τρίτον, πρέπει να υπάρχει και να

συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα (απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

47 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 16 της οδηγίας περί οικοτόπων, το οποίο επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τις διατάξεις των άρθρων 12 έως 15 και του οποίου η εφαρμογή εξαρτάται επίσης, μεταξύ άλλων, από τη διατήρηση, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των πληθυσμών των επίμαχων ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής τους, προκύπτει ότι η κατάσταση διατήρησης πρέπει να υφίσταται και να αξιολογείται, κατά πρώτο λόγο και οπωσδήποτε, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, ούτως ώστε η τυχόν μη ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης στο έδαφος κράτους μέλους ή σε τμήμα αυτού να μην αποκρύπτεται συνεπεία εκτιμήσεως διενεργηθείσας αποκλειστικώς σε διασυνοριακό επίπεδο επί τη βάσει της οποίας συνάγεται το συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο είδος βρίσκεται σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης (απόφαση της 11ης Ιουλίου 2024, WWF Österreich κ.λπ., C-601/22, EU:C:2024:595, σκέψη 57).

48 Το αυτό ισχύει, κατ' ανάγκην, και στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 14 της οδηγίας περί οικοτόπων. Πράγματι, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 39 και 40 των προτάσεών της, αν η κατάσταση διατήρησης ενός είδους δεν είναι ικανοποιητική σε ένα κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου εκτείνεται, τουλάχιστον δυνητικά, η περιοχή φυσικής κατανομής του, το είδος αυτό δεν μπορεί να επιτελέσει εκεί –ή, τουλάχιστον, δεν μπορεί να επιτελέσει πλήρως– την οικολογική λειτουργία του, ακόμη και αν ο πληθυσμός του στο εν λόγω κράτος μέλος αποτελεί τμήμα ενός πληθυσμού που βρίσκεται σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης.

49 Τούτου λεχθέντος, όσον αφορά, πρώτον, το γεγονός ότι ο πληθυσμός του λύκου στην Εσθονία κατατάσσεται στην κατηγορία «τρωτό[ς]» του κόκκινου καταλόγου της IUCN, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 85 των προτάσεών της, για τον ορισμό της έννοιας της «κατάστασης διατήρησης ενός είδους», ούτε στο άρθρο 1, στοιχείο θ', της οδηγίας περί οικοτόπων ούτε σε οποιαδήποτε άλλη διάταξη της οδηγίας μνημονεύεται ο κόκκινος κατάλογος της IUCN ή τα κριτήρια κατάρτισής του ως ένδειξη της κατάστασης ικανοποιητικής ή μη διατήρησης ενός είδους.

50 Εξάλλου, όπως επισήμανε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η μέθοδος αξιολόγησης που χρησιμοποιείται για την κατάταξη των ειδών στον κόκκινο κατάλογο της IUCN διαφέρει από εκείνη που πρέπει να εφαρμόζεται δυνάμει του άρθρου 1, στοιχείο θ', της οδηγίας περί οικοτόπων.

51 Ως εκ τούτου, μολονότι, όπως τόνισε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στο σημείο 86 των προτάσεών της, τα δεδομένα, τα κριτήρια και οι εκτιμήσεις που οδήγησαν στην κατάταξη ενός είδους στον κόκκινο κατάλογο της IUCN μπορούν να συγκαταλέγονται στα επιστημονικά δεδομένα τα οποία το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος πρέπει να λάβει υπόψη για την εκτίμηση που θα διενεργήσει το ίδιο [πρβλ. αποφάσεις της 14ης Ιουνίου 2007, Επιτροπή κατά Φινλανδίας, C-342/05, EU:C:2007:341, σκέψεις 26 και 27, της 23ης Απριλίου 2020, Επιτροπή κατά Φινλανδίας (Εαρινή θήρα της αρσενικής πουπουλόπαπιας), C-217/19, EU:C:2020:291, σκέψεις 77 έως 88, και της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψεις 65 και 78], εντούτοις η κατάταξη ενός είδους στον κόκκινο κατάλογο της IUCN, και συγκεκριμένα στην κατηγορία «τρωτό» του εθνικού κόκκινου καταλόγου, δεν αποκλείει, αυτή καθεαυτήν, το ενδεχόμενο να θεωρηθεί η κατάσταση διατήρησης του είδους αυτού στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους ως ικανοποιητική αν συντρέχουν οι σωρευτικές προϋποθέσεις του άρθρου 1, στοιχείο θ', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας περί οικοτόπων.

52 Όσον αφορά, δεύτερον, τις εν λόγω προϋποθέσεις, επισημαίνεται ότι, για να διαπιστωθεί αν η κατάσταση διατήρησης ενός είδους είναι ικανοποιητική στο έδαφος ενός κράτους μέλους, μπορεί να είναι κρίσιμα δεδομένα σχετικά με τους πληθυσμούς του είδους σε άλλα κράτη μέλη, ή ακόμη και σε τρίτες χώρες. Αυτό ισχύει ιδίως στην περίπτωση προστατευόμενων ζωικών ειδών τα οποία καταλαμβάνουν μεγάλα εδάφη, όπως ο λύκος, και των οποίων η «περιοχή της φυσικής κατανομής», που αποτελεί ένα από τα κριτήρια που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να διαπιστωθεί αν η κατάσταση διατήρησης ενός είδους είναι ικανοποιητική, είναι, ως εκ τούτου, ευρύτερη από τον γεωγραφικό χώρο που παρουσιάζει τα ουσιώδη φυσικά ή βιολογικά στοιχεία για τη ζωή ή την αναπαραγωγή τους (πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2024, ASCEL, C-436/22, EU:C:2024:656, σκέψη 61 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

53 Πράγματι, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στα σημεία 48 έως 52 των προτάσεών της, ιδίως στην περίπτωση ενός ζωικού είδους όπως ο λύκος, οι πληθυσμοί του είδους αυτού που βρίσκονται και σε κράτη μέλη ή τρίτες χώρες που γειτνιάζουν με το κράτος μέλος που σχεδιάζει τη λήψη διαχειριστικών μέτρων δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων θα έχουν σημασία για την εξακρίβωση εκ μέρους του κράτους μέλους αυτού της ικανοποιητικής ή μη κατάστασης διατήρησης του ευρισκόμενου στο έδαφός του πληθυσμού του συγκεκριμένου είδους, εφόσον μεταξύ των πληθυσμών αυτών υπάρχουν επαφές, δεδομένου ότι αυτές μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα ο οποίος, επιδρώντας στο εν λόγω είδος, είναι δυνατόν, να αλλοιώσει μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος του ευρισκόμενου στο κράτος μέλος αυτό πληθυσμού του είδους, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο θ', πρώτο εδάφιο, της οδηγίας.

54 Εκ των πραγμάτων, τέτοιου είδους επαφές μπορούν ιδίως να αντισταθμίσουν τις απώλειες δειγμάτων του είδους μέσω μετακινήσεων προς το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος ή, αντιθέτως, να μετριάσουν, μέσω μετακινήσεων δειγμάτων του είδους σε άλλα κράτη, μια υπερβολική αύξηση του πληθυσμού του είδους στο έδαφος του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους. Εξάλλου, η γενετική ποικιλομορφία του πληθυσμού αυτού μπορεί να ενισχυθεί από τις επαφές με τους άλλους πληθυσμούς.

55 Επιπλέον, όπως επίσης επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στο σημείο 53 των προτάσεών της, οι επαφές μεταξύ των επιμέρους πληθυσμών στα κράτη μέλη ή σε τρίτες χώρες οι οποίοι αποτελούν τμήματα του ίδιου πληθυσμού, εν προκειμένω του πληθυσμού του λύκου στη Βαλτική, ή ακόμη του ευρασιατικού πληθυσμού του είδους αυτού, μπορούν μάλιστα να αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για τη διατήρηση του, ιδίως όσον αφορά τους πληθυσμούς που βρίσκονται στα κράτη μέλη των οποίων η έκταση είναι σχετικά μικρή, με αποτέλεσμα ο φυσικός οικότοπος τον οποίο μπορεί να βρει εκεί το συγκεκριμένο είδος να είναι πολύ μικρός για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του πληθυσμού του. Σε μια τέτοια περίπτωση, η μελλοντική βιωσιμότητα του είδους σε ένα τέτοιο κράτος μέλος μπορεί να διασφαλιστεί μόνον αν ο πληθυσμός του είδους, ο οποίος δεν θα ήταν βιώσιμος αν παρέμενε απομονωμένος, έχει διαρκείς επαφές με τους πληθυσμούς που βρίσκονται στα γειτονικά κράτη μέλη ή τρίτες χώρες. Με τη συνεκτίμηση των επαφών αυτών μπορεί συνεπώς να είναι δυνατόν να διαπιστωθεί ότι πληρούνται, όσον αφορά τον εν λόγω πληθυσμό, οι τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις της ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης τις οποίες προβλέπει το άρθρο 1, στοιχείο θ', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας περί οικοτόπων.

56 Τούτου λεχθέντος, υπογραμμίζεται ότι, όπως προκύπτει από το γράμμα της διάταξης αυτής, το οποίο υπενθυμίζεται στη σκέψη 46 της παρούσας απόφασης, για να θεωρηθεί η κατάσταση διατήρησης ενός είδους ως ικανοποιητική, δεν αρκεί τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του να δείχνουν ότι αυτό εξακολουθεί να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών

οικοτόπων στους οποίους ανήκει, η περιοχή της φυσικής κατανομής του να μη φθίνει και να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα. Απαιτείται επιπλέον, πρώτον, τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους να δείχνουν ότι το είδος αυτό μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει, δεύτερον, να μην υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί η περιοχή της φυσικής κατανομής του κατά το προβλεπτό μέλλον και, τρίτον, να συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του είδους να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα.

57 Συνεπώς, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στο σημείο 59 των προτάσεών της, στην περίπτωση που η τρέχουσα κατάσταση είναι ικανοποιητική βάσει των ανωτέρω κριτηρίων, πρέπει επίσης να εξετάζεται η μελλοντική βιωσιμότητα της κατάστασης αυτής προκειμένου να διαπιστωθεί η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης ενός είδους.

58 Ως προς το ζήτημα αυτό, πρέπει να λαμβάνεται ιδίως υπόψη, πρώτον, κάθε προβλέψιμη μεταβολή που μπορεί να επηρεάσει τις επαφές μεταξύ του πληθυσμού που βρίσκεται στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος και των λοιπών πληθυσμών που αποτελούν τμήματα του ίδιου πληθυσμού.

59 Η υπό εξέλιξη κατασκευή περιφράξεων στα σύνορα μεταξύ, αφενός, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Δημοκρατίας της Λεττονίας και της Δημοκρατίας της Λιθουανίας και, αφετέρου, της Δημοκρατίας της Λευκορωσίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, στην οποία αναφέρθηκε το αιτούν δικαστήριο, αποτελεί τέτοια μεταβολή. Πράγματι, οι περιφράξεις αυτές είναι ικανές να επηρεάσουν τις επαφές μεταξύ, αφενός, των πληθυσμών του συγκεκριμένου είδους που βρίσκονται στα εν λόγω κράτη μέλη και, αφετέρου, των πληθυσμών του που βρίσκονται στη Λευκορωσία και τη Ρωσία.

60 Δεύτερον, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το επίπεδο νομικής προστασίας που απολαύει το συγκεκριμένο είδος στα γειτονικά κράτη μέλη και τρίτες χώρες.

61 Η μελλοντική βιωσιμότητα των επαφών που διαπιστώνονται μεταξύ του πληθυσμού του συγκεκριμένου είδους που βρίσκεται σε ένα κράτος μέλος και των πληθυσμών του είδους αυτού που βρίσκονται σε άλλα κράτη μέλη μπορεί κατ' αρχήν να τεκμαίρεται, δεδομένου ότι τα άλλα κράτη μέλη υπόκεινται, όπως και το πρώτο, στις απαιτήσεις της οδηγίας περί οικοτόπων.

62 Αντιθέτως, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στα σημεία 63 και 64 των προτάσεών της, αν σε μια τρίτη χώρα δεν υπάρχει προστασία παρόμοια με εκείνη την οποία διασφαλίζει η οδηγία περί οικοτόπων ή, τουλάχιστον, η Σύμβαση για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, η οποία υπεγράφη στις 19 Σεπτεμβρίου 1979 στη Βέρνη (ΕΕ 1982, L 38, σ. 3), δεν υπάρχει καμία νομική εγγύηση έναντι της μελλοντικής επιδείνωσης της κατάστασης των ευρισκόμενων στην τρίτη αυτή χώρα πληθυσμών και, ως εκ τούτου, των επαφών με τον πληθυσμό του είδους στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος (πρβλ. απόφαση της 11ης Ιουλίου 2024, WWF Österreich κ.λπ., C-601/22, EU:C:2024:595, σκέψεις 62 και 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

63 Τέλος, τρίτον, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 67 των προτάσεών της, η σημασία που πρέπει να αποδίδεται στις σχέσεις με τους πληθυσμούς που βρίσκονται στα γειτονικά κράτη μέλη και τρίτες χώρες είναι ακόμη πιο βαρύνουσα εάν τα εν λόγω κράτη και τρίτες χώρες όχι μόνον εφαρμόζουν παρόμοια καθεστώτα προστασίας, αλλά και συνεργάζονται,

με το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, για την προστασία του συγκεκριμένου είδους και συντονίζουν με αυτό, παραδείγματος χάριν, τα μέτρα προστασίας τους κατά τρόπον ώστε να βελτιστοποιούνται οι επαφές μεταξύ των επιμέρους πληθυσμών.

64 Εξάλλου, στο πλαίσιο της μέριμνας, κατά τα εκτιθέμενα στη σκέψη 38 της παρούσας απόφασης, ώστε η λήψη δειγμάτων ενός είδους από τη φύση, καθώς και η εκμετάλλευσή τους, να μην αντιβαίνουν προς τη διατήρηση του είδους σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, το κράτος μέλος στου οποίου το έδαφος βρίσκεται πληθυσμός λύκων που αποτελεί τμήμα πληθυσμού του οποίου η περιοχή φυσικής κατανομής εκτείνεται πέραν του εδάφους αυτού, όταν σκοπεύει να λάβει υπόψη τις επαφές μεταξύ του πληθυσμού λύκων που βρίσκεται στο έδαφος του και των πληθυσμών που βρίσκονται στα γειτονικά κράτη ή τρίτες χώρες, μπορεί να είναι αναγκαίο να ανταλλάσσει με τα εν λόγω κράτη και χώρες πληροφορίες σχετικά με τις διασυνοριακές μετακινήσεις δειγμάτων του είδους, καθώς και σχετικά με τα διαχειριστικά μέτρα που τα εν λόγω κράτη και χώρες λαμβάνουν ή προτίθενται να λάβουν όσον αφορά τους πληθυσμούς που βρίσκονται στο έδαφος τους. Πράγματι, αφενός, τέτοιες ανταλλαγές πληροφοριών είναι ικανές να καταστήσουν ακριβέστερη την εκτίμηση, από το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, του μεγέθους του πληθυσμού που βρίσκεται στο έδαφός του. Αφετέρου, η ενημέρωση σχετικά με τα διαχειριστικά μέτρα που εφαρμόζονται ή σχεδιάζονται από τα οικεία κράτη μέλη ή τρίτες χώρες μπορεί να είναι αναγκαία προκειμένου το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος να έχει τη δυνατότητα να βεβαιωθεί ότι το συγκεκριμένο είδος μπορεί να θεωρηθεί ότι βρίσκεται όντως σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης στο έδαφός του. Τέλος, πληροφορίες σχετικά με τα διαχειριστικά μέτρα που εφαρμόζονται ή σχεδιάζονται από τα γειτονικά κράτη μέλη ή τρίτες χώρες μπορεί να του είναι αναγκαίες προκειμένου να βεβαιωθεί ότι τα μέτρα που προτίθεται να λάβει για το συγκεκριμένο είδος δεν θα αντιβαίνουν προς τη διατήρησή του σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης στο έδαφός του.

65 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να διαπιστώσει αν, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που εκτίθενται στις σκέψεις 45 έως 64 της παρούσας απόφασης, η κατάσταση διατήρησης του λύκου στην Εσθονία μπορούσε να θεωρηθεί ως ικανοποιητική κατά τον χρόνο έκδοσης του σχεδίου δράσης για την περίοδο 2012-2021 και, εφόσον απαιτηθεί, αν τα διαχειριστικά μέτρα που αποφασίστηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση στην κύρια δίκη, για την οποία γίνεται λόγος στη σκέψη 21 της παρούσας απόφασης, δεν αντιβαίνουν προς τη διατήρηση του λύκου σε τέτοια ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης.

66 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στα τρία πρώτα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατά το άρθρο 1, στοιχείο θ′, της οδηγίας περί οικοτόπων, ορθώς ερμηνευόμενο:

– η κατάταξη του πληθυσμού ενός ζωικού είδους ο οποίος βρίσκεται στο έδαφος ενός κράτους μέλους στην κατηγορία «τρωτό[ς]» του κόκκινου καταλόγου της IUCN δεν αποκλείει τον χαρακτηρισμό της κατάστασης διατήρησης του είδους αυτού στο συγκεκριμένο κράτος μέλος ως «ικανοποιητικής», κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης·

– η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης του ζωικού είδους πρέπει να υφίσταται και να αξιολογείται, κατά πρώτο λόγο και οπωσδήποτε, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Εντούτοις, το κράτος μέλος μπορεί, στο πλαίσιο της αξιολόγησης, ενόψει της λήψης διαχειριστικών μέτρων δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας, του «ικανοποιητικού» χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο θ′, της κατάστασης διατήρησης ενός ζωικού είδους που αποτελεί τμήμα πληθυσμού του οποίου η περιοχή φυσικής κατανομής εκτείνεται πέραν του εδάφους του κράτους μέλους αυτού, να λάβει υπόψη τις επαφές μεταξύ, αφενός, του

πληθυσμού του συγκεκριμένου είδους που βρίσκεται στο έδαφός του και, αφετέρου, των πληθυσμών του που βρίσκονται στα γειτονικά κράτη ή τρίτες χώρες. Για την εκτίμηση της σημασίας που πρέπει να αποδοθεί στις επαφές αυτές, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος πρέπει να λάβει ιδίως υπόψη κάθε προβλέψιμη μεταβολή που μπορεί να τις επηρεάσει, το επίπεδο της νομικής προστασίας που διασφαλίζουν τα άλλα κράτη μέλη και τρίτες χώρες και τον βαθμό συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών τους.

Επί του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

67 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 1, στοιχείο θ', της οδηγίας περί οικοτόπων, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 3, της ίδιας οδηγίας, έχει την έννοια ότι, στο πλαίσιο της αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης ενός ζωικού είδους, ενόψει της λήψης διαχειριστικών μέτρων δυνάμει του άρθρου 14 της οδηγίας, μπορούν να λαμβάνονται υπόψη οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3.

68 Όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 73 έως 79 των προτάσεών της, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες, που χαρακτηρίζουν την κατάσταση ενός κράτους μέλους μπορεί να είναι κρίσιμες για τη διαπίστωση του ικανοποιητικού ή μη χαρακτήρα της κατάστασης διατήρησης ενός ευρισκόμενου στο έδαφός του είδους, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο θ', της οδηγίας περί οικοτόπων. Πράγματι, οι εν λόγω απαιτήσεις και ιδιομορφίες μπορούν να αποτελέσουν μέρος των παραγόντων οι οποίοι, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο έδαφος που προσδιορίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας.

69 Εντούτοις, όπως τόνισε επίσης, κατ' ουσίαν, η γενική εισαγγελέας στα σημεία 80 έως 82 των προτάσεών της, αν δεν πληρούνται και οι τρεις προϋποθέσεις του άρθρου 1, στοιχείο θ', δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας περί οικοτόπων, η κατάσταση διατήρησης του συγκεκριμένου είδους δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να θεωρηθεί ως ικανοποιητική. Πράγματι, αν επιτρεπόταν στα κράτη μέλη να εκτιμούν ότι, μολονότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, η κατάσταση διατήρησης του συγκεκριμένου είδους πρέπει εντούτοις να θεωρηθεί ως ικανοποιητική, λόγω των απαιτήσεων ή των ιδιομορφιών στις οποίες αναφέρεται στο άρθρο 2, παράγραφος 3, της οδηγίας, θα διακυβευόταν η επίτευξη του κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 2 σκοπού διατήρησης του είδους (βλ., κατ' αναλογίαν, αποφάσεις της 7ης Νοεμβρίου 2000, First Corporate Shipping, C-371/98, EU:C:2000:600, σκέψη 23, και της 14ης Ιανουαρίου 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, σκέψη 31).

70 Για τον ίδιο λόγο, δεν χωρεί επίκληση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών απαιτήσεων ούτε των περιφερειακών και τοπικών ιδιομορφιών, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, της οδηγίας περί οικοτόπων, το οποίο άλλωστε δεν αποτελεί αυτοτελή παρέκκλιση από τους γενικούς κανόνες προστασίας που περιλαμβάνει η οδηγία (απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, σκέψη 32), προκειμένου το κράτος μέλος να απαλλαγεί από την υποχρέωσή του να μεριμνά ώστε η λήψη δειγμάτων ενός είδους από τη φύση καθώς και η εκμετάλλευσή τους να μην αντιβαίνουν προς τη διατήρηση του είδους σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, υποχρέωση η οποία, όπως επισημαίνεται στη σκέψη 38 της παρούσας απόφασης, οριοθετεί το περιθώριο εκτίμησης που έχουν τα κράτη μέλη δυνάμει του άρθρου 14 της οδηγίας. Μόνον εντός των ορίων του περιθωρίου αυτού εκτιμήσεως επιτρέπεται κατ' αρχήν στα κράτη μέλη να λαμβάνουν υπόψη τις εν λόγω απαιτήσεις και ιδιομορφίες.

71 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, στοιχείο θ′, της οδηγίας περί οικοτόπων, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 3, της ίδιας οδηγίας, έχει την έννοια ότι, στο πλαίσιο της αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης ενός ζωικού είδους, ενόψει της λήψης διαχειριστικών μέτρων δυνάμει του άρθρου 14 της οδηγίας, μπορούν να λαμβάνονται υπόψη οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, εφόσον οι απαιτήσεις και ιδιομορφίες αυτές συνιστούν παράγοντες που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο έδαφος που προσδιορίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας. Εντούτοις, η κατάσταση διατήρησης του εν λόγω είδους δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ικανοποιητική λόγω των απαιτήσεων και ιδιομορφιών αυτών, αν δεν πληρούνται οι τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις του δεύτερου εδαφίου του άρθρου 1, στοιχείο θ′.

Επί των δικαστικών εξόδων

72 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Κατά το άρθρο 1, στοιχείο θ′, της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/17/ΕΕ του Συμβουλίου, της 13ης Μαΐου 2013,

ορθώς ερμηνευόμενο:

– **η κατάταξη του πληθυσμού ενός ζωικού είδους ο οποίος βρίσκεται στο έδαφος ενός κράτους μέλους στην κατηγορία «τρωτό[ς]» του κόκκινου καταλόγου των απειλούμενων ειδών της Διεθνούς Ένωσης Προστασίας της Φύσης (IUCN) δεν αποκλείει τον χαρακτηρισμό της κατάστασης διατήρησης του είδους αυτού στο συγκεκριμένο κράτος μέλος ως «ικανοποιητικής», κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης·**

– **η ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης του ζωικού είδους πρέπει να υφίσταται και να αξιολογείται, κατά πρώτο λόγο και οπωσδήποτε, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Εντούτοις, το κράτος μέλος μπορεί, στο πλαίσιο της αξιολόγησης, ενόψει της λήψης διαχειριστικών μέτρων δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/43, όπως έχει τροποποιηθεί, του «ικανοποιητικού» χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο θ′, της κατάστασης διατήρησης ενός ζωικού είδους που αποτελεί τμήμα πληθυσμού του οποίου η περιοχή φυσικής κατανομής εκτείνεται πέραν του εδάφους του κράτους μέλους αυτού, να λάβει υπόψη τις επαφές μεταξύ, αφενός, του πληθυσμού του συγκεκριμένου είδους που βρίσκεται στο έδαφός του και, αφετέρου, των πληθυσμών του που βρίσκονται στα γειτονικά κράτη ή τρίτες χώρες. Για την εκτίμηση της σημασίας που πρέπει να αποδοθεί στις επαφές αυτές, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος πρέπει να λάβει ιδίως υπόψη κάθε προβλέψιμη μεταβολή που μπορεί να**

τις επηρεάσει, το επίπεδο της νομικής προστασίας που διασφαλίζουν τα άλλα κράτη μέλη και τρίτες χώρες και τον βαθμό συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών τους.

2) **Το άρθρο 1, στοιχείο θ′, της οδηγίας 92/43, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2013/17, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 2, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/43, όπως έχει τροποποιηθεί,**

έχει την έννοια ότι:

στο πλαίσιο της αξιολόγησης της κατάστασης διατήρησης ενός ζωικού είδους, ενόψει της λήψης διαχειριστικών μέτρων δυνάμει του άρθρου 14 της οδηγίας 92/43, όπως έχει τροποποιηθεί, μπορούν να λαμβάνονται υπόψη οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές απαιτήσεις, καθώς και περιφερειακές και τοπικές ιδιομορφίες, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, εφόσον οι απαιτήσεις και ιδιομορφίες αυτές συνιστούν παράγοντες που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο έδαφος που προσδιορίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/43, όπως έχει τροποποιηθεί. Εντούτοις, η κατάσταση διατήρησης του εν λόγω είδους δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ικανοποιητική λόγω των απαιτήσεων και ιδιομορφιών αυτών, αν δεν πληρούνται οι τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις του δεύτερου εδαφίου του άρθρου 1, στοιχείο θ′.

(υπογραφές)